

MÎRHÂND

Ravzatu's-Safâ'ya Göre

Moğollar

(1155-1259)

Çeviri: Mustafa Köksal

alBaraka
Yayınları

MÎRHÂND

Asıl adı Muhammed b. Seyyid Burhaneddîn Hâvendşah b. Kemaleddîn Mahmud'dur. Mîrhând'ın doğum tarihi ve yeri kesin olarak bilinmemektedir ancak 1433 ya da 1434 yılında Belh'te doğmuş olabileceği tahmin edilmektedir. Babasının yanında iyi bir eğitim alan yazar, daha sonra mektup yazma ve tarih alanına merak sardı. Özellikle mektup yazma sanatındaki mahareti sayesinde Timurular döneminin önemli devlet adamlarından Ali Şîr Nevaî'nin dikkatini çekmeyi başardı. Gençlik yıllarını eğlence meclislerinde geçiren Mîrhând, daha sonra Ali Şîr Nevaî'nin daveti üzerine Timurlular Devleti'nin hizmetine girerek birçok ilim meclisinde bulundu. İlerleyen zamanlarda Nevaî'nin teşvikiyle genel bir tarih kitabı yazmaya karar verdi. Kendisi için tahsis edilen ve Herat yakınlarında bulunan İslahiye Tekkesi'nde yedi cilt olarak tasarladığı *Ravzatu's-Safâ* adlı eserini yazmaya başladı. Mîrhând kısa sürede eserini bitirme aşamasına getirdiyse de yakalandığı hastalık nedeniyle ancak VI. cildini tamamlayabildi. *Ravzatu's-Safâ*'nın VII. cildi ise torunu Handmir tarafından tamamlandı. 1496 yılında inzivaya çekilen yazar, 1498 yılında ebediyete intikal etti.

MUSTAFA KÖKSAL

Mart 1977 yılında Bitlis/Ahlat'ta dünya geldi. İlk, orta ve lise öğrenimini Ahlat'ta tamamladıktan sonra 2000 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Askerlik görevinin ardından 2003'te bankacılık hayatına adım attı. 2019 yılında Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Orta Çağ Tarihi Bölümü'nde yüksek lisansını, 2023'te de doktora eğitimini tamamlayarak doktor unvanını aldı. Çevirmenin ulusal ve uluslararası dergi ve kitaplarda yayımlanmış makale ve kitap bölümleri bulunmaktadır. Köksal, evli ve üç çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
GİRİŞ	11
Moğolların Kökeni	11
YAZAR VE ESER HAKKINDA	29
Mîrhând'ın Hayatı	29
Ravzatu's-Safâ fi Sireti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l Hulefâ	30
Mîrhând'ın Moğollar Kısımında Kullandığı Kaynaklar	32
<i>Moğolların Gizli Tarihi</i>	32
<i>Tarih-i Cihangûşa - Alâeddin Ata Melik Cüveynî</i>	32
<i>Câmiu't-Tevârih - Reşîdüddin Fazlullah Hemedanî</i>	34
<i>Zafernâme - Şerafeddin Ali Yezdi</i>	35
Eserde Kullanılan Diğer Kaynaklar	36
RAVZATU'S-SAFÂ'YA GÖRE MOĞOLLAR (1155-1259)	37
Cengiz Han'ın Doğumu	39
Cengiz Han'ın Bağmsızlığını Kazanmasının Hikâyesi	41
Cengiz Han'ın Ong Han'a Baş Kaldırmasının Nedeni, Ona Karşı Zaferler Kazanması ve Topraklarına Hükmetmesi	43
Ong Han ve Cengiz Han Arasında Yapılacak Savaş İçin Tereddüt Edilmesi, Önemli Kararların Alınması ve Ong Han ile Sonkun'un Sonu	47
Cengiz Han'ın Cihan Padişahlığı Tahtına Oturması, Moğolistan Halkını ve Kabilelerini İtaat Altına Alarak İhsanlarda Bulunması	49

Cengiz Han ile Tayang Han'ın Savaşı.....	50
Cengiz Han ile Merkit Hâkimi Tokta Bekki'nin Savaşı.....	54
Temuçin'in Askerlerini Geri Çekmesi ve Buyruk Han ile Yapılan Savaşta Galip Gelmeleri.....	54
Cengiz Han'ın Uriş'ten Geri Çekilmesi ve Meydana Gelen Bazı Olaylar..	56
Cengiz Han'ın Hitay Tarafına Gidişi ve Bilinmeyene Doğru Sürüklenişi.	58
Cengiz Han'ın Hitay Han'ını Yok Etmesi ve Altan Han'ı Ortadan Kaldırması.....	62
Cihan Padişahı Cengiz Han'ın Hatunları ve Evlatları	66
Cengiz Han'ın Ünlü Yasalarından Bazıları: İran ve Turan Ülkelerindeki Ticari Faaliyetler	68
Gûrhan Denilen Karahıtay Hükümdarı ile Küçlüğ Arasındaki Meseleler	74
Küçlüğ'ün Kazandığı Zafer, Yaptığı Zulüm ve İtaatsizlikler	80
Cengiz Han'ın Küçlüğ'ün Ordusunu Defetmek İçin Cebe Noyan'ı Göndermesi	83
Cengiz Han'ın Sultan Muhammed Hârezmşah'a Mektup Göndermesi ve Muhammed Hârezmşah ile Mahmud Yalvaç Arasında Geçen Olaylar.....	84
Halife Nâsır'ın İslam Diyarınının Sultanını Ortadan Kaldırması İçin Cengiz Han'ı Teşvik Etmek Üzere Moğol Ülkesine Elçi Göndermesi	86
Sultan Muhammed Hârezmşah'ın Ülkesinin Yıkılması, Ordusunun Dağılması ve Topraklarınının Cengiz Han'ın Eline Geçmesininin Sebepleri.....	88
Cengiz Han'ın Buhârâ ve Çevresini Ele Geçirmesi İçin Çocuklarını ve Komutanlarınıın Görevlendirmesi	93
Oktay ve Çağatay'ın Otrar Valisi ile Mücadeleleri, Kalenin Tatarlar Tarafından Ele Geçirilmesi.....	98
Emir Doğrultusunda Cuci Han'ın Cend ve Hocend Seferi.....	100
Fenakent ve Hocend'in Fethi, Timur Melik'in Akıbeti	102
Cengiz Han'ın Semerkand'ı Fethetmesi ve O Cennet Beldede Kalması.....	105
Cengiz Han'ın Cebe Noyan ve Subeday Bahadır'ı Sultan Muhammed'in Peşinden Göndermesi.....	107
Hârezm Olayı	121
Cengiz Han'ın Nahşeb, Tirmiz ve Kubbetü'l-İslam Belh'e Yönelmesi	125
Tuli Han'ın Horasan Seferi ve Cengiz Han'ın Askerlerininin Merv'i Alması	129
Nişâbur Olayı.....	138
Herat Seferi	140
Cengiz Han'ın Çocukları ve Komutanlarıyla İstişaresi.....	146
Cengiz Han'ın Ana Yurduna Dönüşü	148

Cengiz Han'ın Vasiyeti ve Karaçar'ı Çocuklarına Göndermesi	152
Çağatay'ın Durumu.....	156
Oktaý Kağan'ın Saltanatı.....	161
Oktaý Kağan'ın Hıtay Seferi.....	164
Oktaý'ın Eğlence Düzenleyerek Şehzadeleri Yeni Vilayetlerin Fethedilmesi ve Herat Beldesinin İmarı İçin Görevlendirmesi.....	167
İkinci Kurultay: Kağan'ın Cihan Padişahlığı Tahtından ve Cavidan Sarayı'ndan Ayrılması	169
Cengiz Han'ın Ođlu Turan ve İran Padişahı Oktaý Kağan Hakkında Anlatılanlar ve Bazı Ticari Faaliyetleri	171
Hikâye	172-191
Cengiz Han'ın Ođlu Tuli Han	193
Töregene Hatun	195
Fatıma Hatun.....	197
Küyük Han'ın Cülusu, Cihan Padişahı Oluşu ve Hristiyanları Müslümanlara Tercih Etmesi	198
Mengü Kağan'ın Saltanatı.....	203
Bazı Şehzadelerin Mengü Kağan Tarafından Haksızlığa Uğradıklarını Düşünmeleri ve Rezil Olmaları.....	207
Şehzadelerin Mengü Kağan'a Karşı Kin Beslemeleri, Onun İran ve Turan Ülkelerindeki Durumu	210
Şerafeddin Hârezmî.....	211
Mengü Kağan'ın İltifatlarına Mazhar Olan Kubılay Kağan ve Hülagu Han'ın Doğu ve Batıya Gönderilmesi.....	217
Havanın Kötülük Kokması, Yer ve Gök Halklarının İdaresinin Mengü Kağan'ın ve Askerlerinin Elinden Çıkması, Çin ve Maçın'den Çekilmesi ve Ölümü.....	219
KAYNAKÇA	227
DİZİN.....	233

ÖNSÖZ

Orta Çağ tarihinde özellikle Doğu dünyasında yaşanan hadiselerin ortaya çıkarılmasında Cüveynî'nin *Tarih-i Cihangüşâ'sı*, Reşîdüddin Fazlullah'ın *Câmiu't-Tevârih*'i, Şebankâre'nin *Mecmau'l-Ensâb*'ı gibi ana kaynakların yanı sıra Timurlular döneminde yaşayan Mîrhând'ın *Ravzatu's-Safâ'sı* da döneme ışık tutan birinci el kaynaklar arasında ilk sıralarda yer almaktadır.

Bu çalışmamızda, genel tarih kitabı olma özelliği taşıyan ve H. 1339 (1920/1921) yılında Tahran'da Kitapfurûş-i Hayyâm Yayınevi tarafından yayımlanan eserin V. cildinde yer alan "Moğollar" kısmını (Cengiz Han'ın doğumundan Mengü Kağan'ın vefatına kadar 1155-1259) çevirdik. Kitap iki bölümden oluşmaktadır. "Giriş" kısmında tarihin akışını değiştiren Moğolların tarih sahnesine çıkışından XIII. yüzyıla kadar ki tarihsel gelişim süreçleri, yazarın hayatı ve *Ravzatu's-Safâ* hakkında bilgiler verildi. Daha sonra ise Moğollar kısmının tercümesi yer almaktadır. İlgili kısım, yazarın kullandığı söz sanatları (İtnab, teşbih, cinas vb.) dikkate alınarak ve metnin orijinaline bağlı kalınarak çevrilmeye gayret edildi. Çalışmanın, tarih ilmine ve Moğol tarihi alanında yapılacak araştırmalara önemli katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

İnsanoğlunun hayatını değiştiren önemli dönüm noktaları vardır. Bu değişim bazen bir kişi bazen de bir olayla başlar. Bu

vesileyle akademik çalışmalara başladığım andan itibaren bana yol göstererek büyük katkılar sunan, engin bilgi ve tecrübelerinden daima yararlandığım değerli hocam Prof. Dr. Abdullah Duman'a sonsuz şükranlarımı arz ederim. Ve kıymetli eşim Semra Köksal'a, iki gözümün nuru evlatlarım Abdullah Göktuğ, Ece ve Tuğrul Köksal'a kucak dolusu sevgilerimi sunarım. İyi ki varsınız.

“Sırtımı yasladığım ulu çınarım, babamın aziz hatırasına rahmet ve özlemlerle...”

Saygılarımla
Dr. Mustafa Köksal